

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВІЙНИ АБО ІНОЗЕМНОЇ ОКУПАЦІЇ

Шакун Василь Іванович,

ORCID: 0000-0002-1757-8453

доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
головний науковий співробітник відділу публічно-правових досліджень
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

У статті здійснено аналіз правового статусу поліцейського в умовах воєнного стану. Встановлено, що з початку військової агресії на території України, особливо у її активній фазі, працівники Національної поліції України беруть безпосередню участь у виконанні завдань із забезпечення державного суверенітету України та її територіальної цілісності, а також у відсічі збройної агресії проти України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану. Однак під час бойових дій виникають ситуації, коли поліцейські потрапляють в полон до російських окупантів. При цьому можливі два варіанти такого полону: коли поліцейського захоплюють при відсічі збройної агресії проти України і під час виконання своїх професійних обов'язків. Аналіз норм національного законодавства дозволив сформулювати висновок про недостатній рівень національного правового регулювання статусу поліцейського в умовах воєнного стану.

У статті визначено три рівні міжнародно-правових актів, які характеризують правовий статус поліцейських як учасників збройного конфлікту: 1) комплекс загальних правових джерел, що регулюють юридичні особливості ведення війни та нормативно-правову основу статусу людини на війні; 2) норми, які визначають особливий правовий режим поводження з військовополоненими; 3) міжнародно-правові норми, які безпосередньо визначають правовий статус поліцейських в умовах дії режиму воєнного стану.

У статті обґрунтовано, що сили правопорядку не входять до складу суб'єктів, перерахованих у конвенціях, а отже, за нормами міжнародного гуманітарного права не мають права на статус законного комбатанта. Водночас на поліцейських розповсюджуються норми IV Женевської конвенції про захист цивільного населення та Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, згідно з якими їм мають бути гарантовані загальнолюдські права (недоторканність життя, здоров'я, приватної власності тощо).

Автором зроблено висновок про те, що залучення на території України поліцейських до участі у збройному конфлікті є легітимним. Отже, поліцейський, який бере участь у військовому конфлікті на власній території, повинен мати статус законного комбатанта, як і військовослужбовець Збройних сил України.

Ключові слова: поліція, міжнародний збройний конфлікт, збройні сили, право на полон, правовий статус, комбатанти, міжнародне гуманітарне право, війна, оборона держави.

Shkun Vasyl. Legal status of a police officer during war or foreign military occupation

The article offers the analysis of the legal status of a police officer under martial law. It is emphasized that since the very beginning of military aggression on the territory of Ukraine, especially during its active phase, the employees of the National Police of Ukraine have been taking direct part in fulfilment of various tasks aimed at ensuring the state sovereignty of Ukraine and its territorial integrity, as well as at repelling armed aggression against Ukraine, police officers participate in the performance of territorial defense tasks, implementing measures of the legal

regime of martial law. However, during hostilities there are situations when police officers are captured by the Russian invaders. Two versions of such a capture are possible: when a police officer is captured while repelling armed aggression against Ukraine or when a police officer is captured while performing his professional duties. The analysis of the norms of the national legislation made it possible to arrive at the conclusion on the insufficient level of national legal regulation of the status of a police officer in the conditions of martial law.

The paper defines three levels of international legal acts that characterize the legal status of police officers as participants in an armed conflict: 1) a set of general legal sources that regulate the legal features of waging war and the legal basis of the status of a person in war; 2) norms that define a special legal regime for the treatment of prisoners of war; 3) international legal norms that directly determine the legal status of police officers in the conditions of martial law.

The article substantiates that the forces of law and order are not part of the entities listed in the Conventions, and therefore, according to the norms of international humanitarian law, they do not have the right to the status of legal combatants. At the same time, the norms of the IV Geneva Convention on the Protection of the Civilian Population and the International Covenant on Civil and Political Rights apply to police officers, according to which they must be guaranteed universal human rights (inviolability of life, health, private property, etc.).

The author concludes that the involvement of police officers in the armed conflict on the territory of Ukraine is legitimate, and accordingly, a police officer, who participates in a military conflict on his own territory, should have the status of a legal combatant, just like a serviceman of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: *police, international armed conflict, armed forces, right to capture, legal status, combatants, international humanitarian law, war, state defense.*

Агресивна війна російської федерації (рф) проти України, розпочата у 2014 р. актуалізувала потребу дослідження відповідної тематики з метою притягнення до відповідальності держави-правопорушниця та осіб, причетних до злочинів, тобто відновлення міжнародного правопорядку. Актуальним є узагальнення наявного досвіду, виявлення проблем, притаманних кожному з інструментів та механізмів, підбиття підсумків зусиль, що докладені у період від початку російської агресії, вироблення практичних пропозицій, які би сприяли удосконаленню як українського так і міжнародного права у частині припинення безладу й залежності країн від «права сильного».

З початку військової агресії на території України, особливо у її активній фазі, працівники Національної поліції України беруть безпосередню участь у виконанні завдань із забезпечення державного суверенітету України та її територіальної цілісності, а також у відсічі збройної агресії проти України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану [2]. Однак, на жаль, під час бойових дій виникають ситуації, коли поліцейські потрапляють в полон до російських окупантів [12]. При цьому можливі два варіанти такого полону: коли поліцейського захо-

плюють при відсічі збройної агресії проти України і під час виконання своїх професійних обов'язків. Наприклад, за інформацією МВС України, з часу повномасштабного вторгнення й до грудня 2022 року у полоні росіян перебувало 219 працівників Національної поліції України, на яких, до речі, не поширювався статус комбатанта з відповідними правовими наслідками. Станом на початок 2023 р. у загарбників залишалося 26 чинних поліцейських, п'ять із них – з Азовсталі [24]. Отже, як ми бачимо, здійснення різних видів діяльності може впливати на правовий статус поліцейського під час перебування у полоні.

Особливого значення за умов міжнародного збройного конфлікту набуває проблема визначення сучасного правового статусу поліцейського. Ця тема отримала розвиток у працях таких правників, як О.А. Банчук, Р.В. Дмитрик, С.С. Вітвіцький, М.В. Грушко, С.П. Пекарський, А.А. Приходько, О.О. Терещенко, О.П. Цуркан, Ю.Л. Єлаєв та ін. Однією з ґрунтовних сучасних робіт на цю тему є фахова стаття І.М. Кравченка «Особливості правового статусу поліцейського в умовах міжнародного воєнного конфлікту», в якій автор запропонував прирівняти поліцейських до військовослужбовців і визнати їх законними комбатантами в умовах воєнного стану та під час участі їх у воєнному кон-

флікті [14]. Указані вчені досліджували цю проблему в контексті аналізу саме норм національного права, а головний та вирішальний аспект міжнародно-правової регламентації статусу поліцейського в умовах збройного конфлікту, як правило, залишався поза увагою науковців [14, с. 117].

Ці питання мають певне регулювання з боку національної правової системи. Пригадаймо такі правові норми: статті 1, 12, пункти 3, 4 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. [18]; ст. 17 Закону України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 р. [20]; статті 1, 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. [21]; статті 24, 42, 46 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. [19]. Незважаючи на певну регламентацію правового статусу поліцейського, слід зауважити, що національні правові норми не визначають всі алгоритми поведінки поліцейського в умовах воєнного стану. Отже, можемо констатувати недостатній рівень національного правового регулювання статусу поліцейського в умовах воєнного стану.

Як відомо, збройний конфлікт та правовий статус його учасників регулюється актами міжнародного гуманітарного права. При цьому, на нашу думку, слід виділяти три рівні міжнародно-правових актів, які визначають правовий статус поліцейських як учасників збройного конфлікту:

1) загальний, який охоплює комплекс загальних правових джерел, що регулюють юридичні особливості ведення війни та нормативно-правову основу статусу людини на війні: IV Гаазька конвенція 1907 р. і додаток до неї – Положення про закони і звичаї сухопутної війни; чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. та два додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р. (Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, Протокол II про захист жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру). Слід зауважити, що у чинних актах міжнародного права відсутнє пряме посилення на правовий статус поліцейських у збройному конфлікті;

2) особливий, який передбачає норми, які визначають певний правовий режим поведінки з військовополоненими.

До них належать статті 1–3 Додатка до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. (набуття чинності для України 24 серпня 1991 р.) [6], статті 4, 8 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 р. (набуття чинності для України 25 липня 1990 р.) [5], статті 2, 4 III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. [9] та статті 2, 4 IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. (набуття чинності для України 3 січня 1955 р.) [10], а також інші міжнародно-правові акти;

3) спеціальний, який передбачає міжнародно-правові норми, що безпосередньо визначають спеціальний правовий статус поліцейських в умовах дії режиму воєнного стану (статті 1, 5 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженого Резолюцією № 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. [13]; статті 4, 9, 12, 13, 15 розділу А; статті 1–7 розділу С Резолюції № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» від 8 травня 1979 р. [4]; статті 5, 11, 14, 16, 31, 36–39, 45 Європейського кодексу поліцейської етики від 19 вересня 2001 р. [8].

Аналіз вказаної нормативної бази свідчить про особливе місце правового статусу поліцейського за умов озброєного конфлікту. Сили правопорядку не входять до складу суб'єктів, перерахованих у конвенціях, а отже, за нормами міжнародного гуманітарного права, вони не мають права на статус законного комбатанта. Оскільки міжнародне гуманітарне право визначає комбатантів як осіб, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного й духовного персоналу, про який ідеться у ст. 33 III Женевської конвенції), вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях (п. 2 ст. 43 Протоколу I) [5]. У разі взяття в полон вони набувають статусу військовополонених та не можуть піддаватися судовому переслідуванню чи покаранню тільки за те, що вони брали участь у воєнних діях [15].

Також у Декларації про поліцію 1979 р., зокрема у розділі «С», зазначено, що поліцейський продовжує виконувати свої завдання з охорони громадян і майна під час війни й ворожої окупації в інтересах цивільного населення [4]. Отже, на підставі вказаної Декларації поліцейський не має статусу комбатанта та на нього не поширюються положення III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р.

Далі з'ясуємо, які особливості правового статусу поліцейського передбачені у Розділі «С» Декларації про поліцію 1979 р.: «1) окупаційна влада не повинна віддавати поліцейським накази щодо виконання завдань, крім тих, що стосуються охорони громадян і майна, під час війни; 2) під час окупації поліцейський не повинен брати участь у заходах проти членів руху опору; 3) брати участь у застосуванні заходів, спрямованих на залучення населення до участі у військових цілях і для охорони військових об'єктів; 4) якщо поліцейський йде у відставку під час ворожої окупації через те, що його змушують виконувати накази окупаційної влади, що суперечать інтересам цивільного населення, які перераховані вище, якщо він не бачить іншого виходу, його має бути поновлено на відповідній посаді в поліції без втрати будь-яких прав або вигод, які він міг би отримувати, якби залишився в поліції; 5) ані під час, ані після окупації до поліцейського не можуть бути застосовані ані кримінальні, ані дисциплінарні санкції за добросовісне виконання наказу будь-якого органу влади, який вважався компетентним, якщо виконання цього наказу входить до його звичайних обов'язків» [4].

Таким чином, виходячи зі змісту зазначеної Декларації та інших міжнародно-правових документів, поліцейський не повинен мати статусу воюючої сторони, до нього не застосовуються положення III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р., він не має права на полон у разі його захоплення противником. За змістом положень міжнародного права, особи, які здійснюють поліцейські функції, підпадають під дію ст. 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту

жертв збройних конфліктів (Протокол I) і закріплює основні положення гуманного поводження з особами, які потрапили у полон. На поліцейських також розповсюджуються норми IV Женевської конвенції про захист цивільного населення та Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, згідно з якими їм мають бути гарантовані загальнолюдські права (недоторканність життя, здоров'я, приватної власності тощо). Водночас, як відомо, військовослужбовці Збройних сил України є законними комбатантами і у разі їх захоплення мають право на військовий полон. До цієї категорії слід також відносити і військовослужбовців Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України.

Слід погодитися з І.М. Кравченко, що вирішальним у визначенні правового статусу поліцейського як комбатанта в умовах збройного конфлікту є: «по-перше, включення його підрозділу та/або органу Національної поліції України (як напіввоєнної організації або озброєної організації, що забезпечують охорону порядку) до складу збройних сил (сил оборони) України, та, по-друге, повідомлення про це інших сторін, що перебувають у конфлікті» [14, с. 120].

Далі з'ясуємо, хто є військовополоненим. Відповідно до п. 8. Розділу 2 «Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права» Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України, яка затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 р. № 164, військовополонені – комбатанти, які опинились у полоні, незалежно від їхнього стану – здорові вони, хворі або поранені [11]. Відповідно до Енциклопедії міжнародного права військовополонені – особи, які належать до збройних сил воюючої сторони, а також партизани, учасники руху опору, військові кореспонденти, члени екіпажів торговельних суден та цивільної авіації, які опинилися під владою супротивника [23, с. 508].

Нормативне визначення осіб, які вважаються військовополоненими, міститься у ст. 4 III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими

від 12 серпня 1949 р., а також у статтях 43 та 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 р. Основна ідея цих статей полягає у такому: особи, які входять до складу збройних сил сторони, яка знаходиться в конфлікті, є комбатантами, тобто вони мають право брати участь безпосередньо у військових діях, а будь-який комбатант, який захоплений супротивником, є військовополоненим [9].

На думку М.В. Грушко, військовополонений – громадянин іншої держави, котрий як комбатант чи некомбатант бере участь у міжнародному чи інтернаціоналізованому збройному конфлікті та у стані беззахисності й нездатності до опору потрапляє під владу супротивної сторони, яка знаходиться у конфлікті [3, с. 47]. Стаття 4 III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. містить перелік категорій осіб, які, потрапивши під владу ворога, належать до військовополонених: 1) особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил. Порядок формування збройних сил та несення в їх складі військової служби регламентується внутрішнім національним правом кожної держави самостійно. Віднесення до комбатантів регулярних збройних сил не залежить від факту визнання іншою воюючою стороною влади, у підпорядкуванні якої знаходяться збройні сили; 2) члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін збройного конфлікту і діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано. Ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; в) вони носять зброю відкрито; г) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни [9].

З урахуванням досвіду участі поліції у забезпеченні правопорядку під час збройної агресії проти України Верховна

Рада України прийняла Закон «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 р., у якому вона визначила правові та організаційні засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил правопорядку з питань національного спротиву [20] та внесла зміни до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. в частині надання додаткових повноважень поліції. Зокрема, статтю 24 доповнено частинами другою та третьою такого змісту: «2. У разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. 3. У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, підпорядковуються відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві» [19]. Нарешті, у Законі України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21 березня 2023 р. визначений новий правовий статус поліції особливого призначення під час дії воєнного стану, яка за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. шляхом безпосереднього ведення бойових дій (ч. 4 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р.) [17]. Такі

зміни створили певне правове підґрунтя для діяльності Департаменту поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють», який створений як одна із бригад Гвардії наступу МВС України для відсічі й стримування збройної агресії проти України та участі у визволенні тимчасово окупованих населених пунктів [22]. Міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – це воєнізований, бойовий штурмовий орган Національної поліції України, що буде комплектуватися не тільки чинними поліцейськими, прикордонниками, нацгвардійцями, але й цивільними особами, які вирішили проходити службу в зазначених підрозділах. Проте залишився без належної уваги правовий статус інших підрозділів поліції особливого призначення (Департамент Корпусу оперативного-раптової дії, Управління вибухотехнічної служби, Департамент патрульної поліції), які теж беруть безпосередню участь у бойових діях [1, с. 7–8].

Загалом слід зазначити, що основна діяльність поліції включає широке коло прав і обов'язків з охорони суспільства і держави від протиправних посягань. Варто зауважити, що під час війни або іноземної окупації відбуваються суттєві зміни суспільних відносин, при цьому набувають чинності спеціальні правові акти, мета застосування яких – зменшити втрати та руйнівну силу війни. Зі зміною суспільних відносин природно відбуваються зміни й у діяльності поліції. Важливо, щоб держава, суспільство та міжнародне співтовариство усвідомили, що ефективність роботи цього органу певною мірою залежить від їх розуміння відповідного правового статусу поліції в умовах війни.

Нині унаслідок наявних суперечностей і протиріч між українським законодавством та міжнародним, де, з одного боку, поліція не може бути комбатантом, а з іншого боку, вона належить до суб'єктів, які фактично залучаються до оборони держави. У цьому контексті слід зробити висновок про те, що залучення на території України поліцейських до участі у збройному конфлікті є легітимним, тому поліцейський, який бере участь у військовому конфлікті на власній території, повинен мати статус

законного комбатанта, як і військовослужбовець Збройних сил України.

На нашу думку, поліцейський, який бере участь у військовому конфлікті на території України, – це законний комбатант, а потрапляння його під владу противника має розцінюватися як стан полону, а не утримання як заручника. Обидва статуси повинні оцінюватися рівнозначно і вважатися продовженням служби поліцейського в особливих умовах.

У контексті окресленої проблеми особливо гостро стоїть питання визнання поліцейських, які захоплені противником, законними комбатантами з визначенням відповідних гарантій та компенсацій для них і членів їх сімей. З огляду на викладене виникає необхідність термінового внесення доповнень до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. з метою легалізації виконання обов'язків та реалізації прав поліції під час несення служби в умовах військової агресії з визначенням порядку застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. У цьому контексті є актуальною пропозиція І.М. Кравченка щодо доповнення частини 4 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. абзацом другим у такій редакції: «Із введенням воєнного стану Національна поліція України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закону України «Про Національну поліцію України» [14, с. 124].

Зазначені заходи, на нашу думку, дозволять поліпшити правовий стан поліцейського, підвищити ефективність застосування особового складу Національної поліції під час виконання різних завдань в умовах війни.

На підставі викладеного пропонуємо такі висновки:

- 1) проведене дослідження нормативно-правових актів України дозволяє зробити висновок про недостатній рівень національного правового регулювання статусу поліцейського в умовах воєнного стану;

2) проведене дослідження міжнародних нормативно-правових актів дозволяє умовно виділити три рівні міжнародно-правового регулювання статусу поліцейського в умовах воєнного стану – загальний, особливий, спеціальний;

3) підтримані пропозиції щодо удосконалення правового статусу поліцейського в умовах воєнного стану через внесення відповідних змін до Закону України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімов М.О. Деякі проблеми кримінальної відповідальності поліцейських у світлі Закону України від 21 березня 2023 р. № 3000-IX. *Кримінальне законодавство воєнного часу: правовотворчі та правозастосовні проблеми* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 26 травня 2023 р. Вінниця, 2023. С. 6–9.

2. Андрєєва В. Патрульні стали розвідниками. Як поліцейські знищують окупантів під Бахмутом. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/01/11/252273/>.

3. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2015. 283 с.

4. Декларація про поліцію : Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 8 травня 1979 р. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id209571>.

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

6. Додаток до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї від 18 жовтня 1907 р. (набрання чинності для України 24 серпня 1991 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#n2.

7. «Другу армію світу» бере в полон патрульна поліція. URL: https://varta1.com.ua/news/drugu-armiyu-svitu-bere-v-polon-patrulna-polciya-video_355543.html.

8. Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи від 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.

9. III Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. Ратифіковано Україною 3 липня 1954 р. (в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. № 3413-IV). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

10. IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. Ратифіковано Україною 3 липня 1954 р. (в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. № 3413-IV). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

11. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 р. № 164, зареєстрована у Міністерстві юстиції України від 9 червня 2017 р. за № 704/30572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

12. Карякіна А. «Мені зрізають скотч з очей і стяжки з рук, я йду у бік України у футболці», – Михайло Вершинін про обмін та полон. URL: <https://suspilne.media/294142-meni-zrizautskotc-z-osej-i-stazki-z-ruk-a-jdu-u-bik-ukraini-u-futbolci-mihajlo-versinin-pro-obmin-ta-polon/>.

13. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція № 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id209511>.

14. Кравченко І.М. Особливості правового статусу поліцейського в умовах міжнародного воєнного конфлікту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Том 1 (101). С. 115–130. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1574/1449>.

15. Манько М.В. «Незаконні комбатанти»: реалії сучасного часу. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 343–348.

16. Назарова Г. Хвилина мовчання: згадаємо поліцейського Миколу Самойленка, який помер у полоні росіян. URL: <https://freeradio.com.ua/khvylyna-movchannia-zhadaiemo-politseiskoho-mykolu-samoilenka-iakyi-pomer-u-poloni-rosiiian/>.

17. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану : Закон України від 21 березня 2023 р. № 3000-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

18. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

19. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

20. Про основи національного спротиву : Закон від 16 липня 2021 р. № 1702-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n452>.

21. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

22. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 січня 2023 р. № 30 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2023-%D0%BF#Text>.

23. Савчук К.О. Військовополонені. Енциклопедія міжнародного права : у 3-х т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко, В.Н. Денисов ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ : Академперіодика, 2014. Т. 1. А – Д. С. 920 с.

24. Скільки поліцейських у російському полоні – озвучені цифри. РБК-Україна. 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr>.